

İsa HƏBİBBƏYLİ

AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik

Müasir Azərbaycan ədəbi-ictimai fikrinin inkişafında özünəməxsus xidmətləri olan Xalq şairi Sabir Rüstəmخانlı son yarım əsrdə milli şüurun, vətəndaşlıq poeziyası və publisistikasının, demokratik ictimai fikrin, yeni tipli ziyalı mədəniyyətinin dirçəlişi və təşək-külli yollarında mücadilələrdə ardıcıl olaraq ön cəbhəni təmsil etmişdir.

Hələ universitet illərində Sabir Rüstəmخانlı "torpağı ot deyil, kişi göyərdən" Vətənin tarixinə, xalqın milli dəyərlərinə yaxından bələd olan, müqəddəs adət-ənənələrimizin yaşadılması zərurətini dərinəndən dərk edən, "bir kənd məhəbbətinin tələsən surəti" ilə milli varlığımızın ifadəsində can atan ziyalı gənc kimi formalaşmışdır. Bu mənada Sabir Rüstəmخانlının tələbə ikən yazdığı "Təbriz xiyabarı", "Yardımlı yollarında", "Müqəddəs adətlər", "Bir yol istəyirəm" və s. kimi şeirləri onun sonrakı vətəndaşlıq poeziyasının möhkəm, etibarlı təməlidir. Ali məktəb dövrünün uğurlu poetik bəhrəsi olan "Vətən" şeiri Rüstəmخانlının yaradıcılığının ikinci parolu və tutumlu bir səviyyədə proqramı kimi səslənir:

Bir əlçim buluddu,
Bir ömür umuddu,
...Cavad xanın qəli yeridi,
Sabirin "Faxriyyə" şeiridi.
Dağları dumanda itən -
Vətən... Vətən!

Hadinəşin şair bazarıdır,
Füzülinin məzarıdır,
Tələyin alənin ələyidi,
Durna lələyidi.
...Ələsgərin sazıdır,
Qədim əlyazmasıdır -
Dahlilər boyunur şairlərindən
Vətən... Vətən!

Həyatının 1967-1978-ci illərini əhatə edən, on ildən artıq bir dövrünü həsr etdiyi "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetindəki əməkdaşlıq mərhələsi Sabir Rüstəmخانlı üçün ikinci universitet adlanmağa layiqdir. Redaksiyada kiçik ədəbi işçi kimi fəaliyyətə başlayan gənc yarıdıcı ziyalının qəzetlə əməkdaşlıq edən, yaxud burada çalışan görkəmli yazıçı, şair, tanqidçi və ədəbiyyatşünaslarla səmərəli ünsiyyət, elmi-ədəbi mübahisə və müzakirələrdə yaxından iştirakı ona ali təhsildən daha artıq bilik, məlumat və təcrübə vermişdir. Əməkdaş kimi bu nüfuzlu qəzetin səhifələrində tez-tez çap olunmaq imkanı qazanması Sabir Rüstəmخانlının respublika miqyasında tanınmasına, özünü təsdiq etməsinə şərait yaratmışdır. Onun bir çox ciddi şeirləri və publisistik yazıları məhz "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti vasitəsilə ədəbi-elmi ictimaiyyətə və oxuculara çatdırılmışdır. Bu dövrdə o, sırası əməkdaşlıqdan Tənqid və ədəbiyyatşünaslıq şöbəsinin müdiri vəzifəsinə qədər yüksəlmiş dövrü keçmişdir. Sabir Rüstəmخانlı eyni zamanda, Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasında qiymətili təhsil almış, 1976-cı ildə məşhur folklorşünas, professor Məhəmmədhişeyn Təhməsinin rəhbərliyi ilə "Cəlil Məmmədquluzadə

Müstəqillik epoxasının

("Molla Nəsrəddin" və folklor" mövzusunda dissertasiya işi yazıb müdafiə edərək, filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə almışdır.

Çap etdirdiyi şeir kitabları - "Tanımaq istəsən" (1970), "Sevgim, sevincim" (1974), "Xəbər gözləyirəm" (1979) və yaddaşınca elmi-publisistik məqalələri hələ yetmişinci illərin sonlarından etibarən Sabir Rüstəmخانlının ümumrespublika ədəbi mühitinin ön mövqelərinə çıxarmışdır. Sabir Rüstəmخانlı gənc şairlərin beşinci (1971) və onuncu (1978) festivallarında çağdaş Azərbaycan poeziyasının yeni nəslini uğurla təmsil etmişdir. Az sonra o, iştirakçısı olduğu gənc yazıçıların VII Ümumittifaq müşavirəsində (Moskva, 1981), habelə Asiya və Afrika ölkələri gənc yazıçıların IV Beynəlxalq konfransında (Bişkek, 1982) Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin böyük təəssübkeşi kimi ciddi marağa doğurmuş, diqqət mərkəzində dayanmışdır. Bu genişmiqyaslı forumlardakı uğurlu çıxışları, fəal mövqeyi Azərbaycanda Sabir Rüstəmخانlının timsalında yeni tipli, milli düşüncəli, yetkin vətənpərvər bir gənc, yaradıcı şəxsiyyətin ərşəyə gəldiyini qəbərək şəkildə nəzərə çarpdirmişdir.

Bütövlükdə səksəncinci illər Sabir Rüstəmخانlı üçün ön məsuliyyəti və şərfli dövrüdür. O, hələ 1978-ci ildən çalışdığı təzə iş yerində - "Yazıçı" nəşriyyatında qısa müddətdə Baş redaktor vəzifəsinə irəli çəkilmişdir. Bu vəzifə Sabir Rüstəmخانlının milli ədəbiyyat və mədəniyyətimizin dirçəldilməsinə xidmət göstərmək üçün geniş meydan açmışdır. Nəşriyyat işinin mahir bilicisi, görkəmli ziyalı Əjdər Xanbabayevlə birlikdə o, Azərbaycan mədəniyyətinin bütün dövrlərini və ədəbiyyatımızın əsas janrlarını əhatə edən böyük bir milli elmi-ədəbi xəzinə formalaşdırmağa müvəffəq olmuşdur.

Dövlət müstəqilliyinin bərpası ərşəsinde milli-demokratik mətbuatın ilk nümunəsi olan "Azərbaycan" adlı qəzeti yaratmaq da Sabir Rüstəmخانlının qismət olmuşdur. Qısa müddətdə, təxminən iki il (1989-1991) fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Baş redaktorun vətəndaş fəallığı, təcrübəsi və sənəti sayəsində "Azərbaycan" qəzeti çətin, məsuliyyətli bir mərhələdə respublikada gedən müəkkəb ictimai proseslərə fəal təsir etmiş, əsl xalq tribunası olmaq vəzifəsinə şərfəli yerinə yetirmişdir. Tariximizin milli-azadlıq hərəkatı dövründə nəşr olunan bu mətbuat orqanı yalnız ümumxalq hərəkatına güzgü tutmaq qalmamış, demək olar ki, çox vaxt hadisələri qabaqlamış, bütövlükdə müstəqillik uğrunda mübarizə proseslərinin sağlamlıq məcraya yön almasına, milli oyanış və dirçəlişə ciddi şəkildə təsir göstərmişdir.

Səksəncinci illərdə Sabir Rüstəmخانlı bədii yaradıcılığını da uğurla davam etdirmişdir. Bu illərdə meydana çıxmış "Gənce qapısı" (1981), "Sağ ol, ana dilim" (1983), "Qan yaddaşı" (1986) şeir kitabları, habelə məşhur "Ömür kitabı" (1988) onu Azərbaycan ədəbiyyatında əsl vətəndaş şair səviyyəsinə yüksəltdirmişdir. O, artıq yeni nəsil Azərbaycan poeziyasının ön öncül şairlərindən biri kimi ad-san qazanmışdır. Bu illərdən etibarən onun adı Bəxtiyar Vahabzadə, Məmməd Araz, Xəlil Rza və başqaları kimi milli ruhlu ustad şairlərlə də bir cərgədə qəkilməyə başlamışdır. Sabir Rüstəmخانlı bir sıra mühüm elmi-ədəbi tədbirlərdə maruzə ilə çıxış etmiş, əsas, aparıcı sözü demək, ana fikri çatdırmaq üçün etiradınadna qalmışdır. Onun Azərbaycan yazıçılarınamurullarıyla, bir sıra yaradıcılıq müşavirələrindəki maruzə və çıxışları gənc elmi-ədəbi dünyəgörüştə, xalqımızın dilinə, tarixinə, mədəniyyətinə və ədəbiyyatına sadəcə bələdlikdən deyil, həm də güclü vətəndaşlıq yanğısından yəqinləşdirir. Lakin o, yalnız ittiham etmək, hoycəcan tobili

çalmaqla kifayətlənmir, on optimal çıxış yollarını da görüb-göstərməyi özünü vətəndaşlıq borcu sayır. Sabir Rüstəmخانlı ədəbi-ictimai fikrimizin əsas inkişaf istiqamətlərini doğru-düzgün təsvir edən və homin sahədə ardıcıl surətdə çalışan yaradıcı şəxsiyyətlərdən biridir. Sözlə, fikir və ideya ilə konkret əməlin vəhdəti, həqiqət duyğusunun on ali məqama ucalması onun əsas mənavi simasını müəyyən edir. Bütün bunlar Sabir Rüstəmخانlının "Bu, sənin xalqındır" adlı kitabının (1995) da tac damarı və mayasıdır. Cəsarət, vətəndaşlıq yanğısı, milli azərbaycançı mövqə mənavi sərvətlərimizə övlad münasibəti bu kitabın əsas mahiyyəti, yaxud "Yanq Kəromi"dir.

Sabir Rüstəmخانlının cəsarətli çıxışları, aydın milli mövqeyi ədəbi mühitdə çox vaxt qeyri-adi əks-səda, heyrat və marağ doğurmuşdur. Xalq şairi Xəlil Rza Ulutürk kimi dönməz sözlə sənəti Sabir Rüstəmخانlının çıxışlarında birində aldığı müsbət təəsüratları aşağıdakı kimi ifadə etmişdir:

...Kürsüdə bir gül qonu - yoxsa Vətən gülcəri,
Nura dözməyib qaçan bəlkə bir yarasadı.
Tahirzadə Sabirin od tutardı məzari,
Yeni, kişi Şabirlər əgər yaranmasaydı.

Sabir Rüstəmخانlı xalq hərəkatına ədəbiyyatdan, həm də xalq ədəbiyyatından və milli demokratik ədəbi fikirdən gəlmişdir. Nəsrəddin Xoca hazırcavablığı, aydınlığı, ədaləti və müdrikliyi, habelə tariximizə demir hərəflərə yazılmış Mirzo Cəlil - "Molla Nəsrəddin" cəsarəti və uzaqgörənliyi Sabir Rüstəmخانlının əsas müəllimidir. Həyatı, milli fikrinə vətəndaşlıq mövqeyinə ürəkəndən köklənmişinə görə Sabir Rüstəmخانlı özü də yetmişinci illər nəslinin şair Nəsrəddindir. Onun Molla əminin "zarafatı unutması" haqqındakı şeiri əslində seirdə molla nəsrəddinçiliyin dirçəldilməsinə çağırışdır. Mirzo Ələkbər Sabirin məzarı üstündəki poetik monoloq isə bugünkü xələfin böyük və ustad sələfə poetik hesabattır.

Səksəncinci illərin sonlarında Azadlıq meydanlarına Sabir Rüstəmخانlının şeirləri və "Ömür kitabı" onun özündən qabaq gəlməyi. O, milli azadlıq hərəkatında milli ziyalılığın əsas keyfiyyətlərini, vətəndaşlıq mövqeyini məsuliyyətlə və uğurla sınaqdan çıxarmışdır. Hərəkatın müvəqqəti qəbarmələrinin keçici şərafiələrində çəşməyən və qəkil-mələrində bürdüməyən, ümidsizləşməyən cavab siyasəti ümumxalq mənafeyinin əqlə, məntiqi təfəkkürə, müqayisə və təhlilə əsaslanan ziyalı təmsilçisi olmağa üstünlük vermişdir. Sabir Rüstəmخانlı, həmçinin Türkiyə, Amerika, İran, Misir, Almaniya, İraq, Suriya, Qazaxıstan, Monqolustan, Skandinaviya ölkələri, Kanada və başqa ölkələrdəki çıxışlarında da həmişə Azərbaycan gərəqçiliyini dünya xalqlarına çatdırmaq, tərəfdarlar qazanmaq, mədəniyyətimizi təbliğ etmək mövqeyində dayanmışdır. Sabir Rüstəmخانlı 1991-1995-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Mətbuat və İnformasiya naziri kimi mühüm dövlət vəzifəsi daşmış, 1990-cı ildə Ali Sovetə, 1996, 2005 və 2010-cu illərdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçilmişdir. Sabir Rüstəmخانlı bu gün də Milli Məclisin deputatı kimi ictimai-siyasi fəaliyyətini ədəbi fəaliyyəti ilə otaqlı şəkildə yerinə yetirməkdə davam edir.

Sabir Rüstəmخانlı xalqımızın milli tələyindən doğan görkəmli şair-vətəndaşdır. O, "yolları Sururda dayanan", "qəlbinin paytaxtı Kərbələdə" olan, "sədası Conuba, Şimla çatan" "ürəyinin antenaları gözəl Azərbaycan dilinə təslənan", çoxsərlək mənavi varlığını "qan yaddaşından" oxuyan milli ruhlu böyük sənətkardir. Sabir Rüstəmخانlı yaradıcılığında şairlik millət və Vətən amalının pə-

tik ifadəsi kimi meydana çıxmışdır. Vətəndaşlıq Sabir Rüstəmخانlının ömrünün və sənətinin cəvheridir. Sabir Rüstəmخانlı ideal kimi böyük Mirzo Cəlil Məmmədquluzadənin "Qələmin müqəddəs vəzifəsi xalqın xoşbəxtliyi yolunda xidmət göstərməkdir" - kimi vətəndaşlıq andına həmişə sadiq qalmışdır. Səksəncinci illərin ortalarında yazılmış və ədəbi-ictimai mühitdə hadisə kimi qarşılanmış "Ömür kitabı" əsəri, müəllifin özünün etiraf etdiyi kimi, "Ömürdən keçən Vətən" in, milli təsləyin ciddi bədii-publisistik dərkidir.

Bu monada təkcə "Ömür kitabı", yaxud "Cavadخان" poeması yox, vətəndaş şair-publisistin bütöv yaradıcılığı "yazılmamış tarixin, açılmamış şöhrətin" bağrında yaşayan "Azərbaycan ürəyindən" doğmuşdur. Sabir Rüstəmخانlı "ana dilinin keşikçisi", ana yurdun dərk edilməsi tələ kitabının sözlə əsgəridir. Onun yaradıcılığı çox geniş, böyük, bütöv, şərhədsiz Vətənin bənzərsiz bədii tərcümeyi-haldır:

Haradın tapacaqsan sərhədlərini,
Əmrəhin səzəmindən keçirsə əgər.
Dərbənddə parvana adlanan qızın
Çağlayan gözündən keçirsə əgər.
...Şumerdan adlayan on min il yaşlı
Ölümüstəz bir dilin sözlə qalardın
Nəna kəlməsindən keçirsə əgər...

Fikrin obrazlı və cəsarətli poetik ifadəsi onun şeirlərinin fərdi simasını müəyyən edir. Şeirlərindəki obrazlılıq şairliyi, cəsarət isə vətəndaşlıq yanğısını monaləndirmişdir. Bu kimi poetik əlamətin vəhdəti Sabir Rüstəmخانlını məxsus vətəndaşlıq poeziyasını sərləndirir. "Salam, Gənce qapısı", "Səttar Bəhlüzadə küçəsi haqqında şəhər sovetinə açıq məktub", "Kəhər at və soadət haqqında əfsanə", "Sağ ol, ana dilim", "Şair hekayələri", "Azərbaycan ürəyi", "Ruhumuz şərhədsiz olduğu üçün", "Qan yaddaşı", "Yadlıq", "Tonqal iyi", "Öləndə bayraq bükülmürəmsə", "Bu adı millət deyil" və sair kimi şeirlər, təkcə Sabir Rüstəmخانlı yaradıcılığında deyil, bütövlükdə milli bədii təfəkkürdə yeni ab-havanın, vətəndaşlıqla səmimiyyətin və obrazlılığın vətəndaşın notəsi kimi təzahür edir.

Dəxsnənci illərin astanasından etibarən Sabir Rüstəmخانlının yaradıcılığında kifayətə yeni mərhələ başlamışdır. İctimai həyatdakı sort dönüşlər, milli azadlıq hərəkatı, demokratik islahatlar bu hərəkatın içində olan şairin əvvəllər "çhiyyətli" ilə söyləyə bildiyi mətblərlə daha açıq və cəsarətli deməsinə zəmin yaratmışdır. Bunlara belə, Sabir Rüstəmخانlının özü və şeirləri də illərin çarpışmalarının təkcə səfəqlərindən deyil, ziddiyyət və çətinliklərinin içərisindən keçib gəlmişdir. Xüsusən, müharibə cəbhələrindəki faciə və fəlakətlər. Vətən torpaqlarının öldürməsi, mənaviyyatda baş verən böhranlar, onun şeirlərində dərin təəssüflərin poetik ifadəsinə gətirib çıxarmışdır. Buna görə də şairin "Xocalıdan sonra özümdən zəhləm gedir" - etirafı bütövlükdə dəxsnənci illərin əvvəllərindəki və sonrakı əhval-ruhiyyənin doğulmuş ifadəsidir. "Düşmənin bu torpağı ayaqlamada, kətək yeməyəcək öz əlimizdən". Yaxud: "Başqasına cavab vermək asandır, Allah bizi özümüzəndən qorusun". Nəhayət, həmin müəkkəblik və uğursuzluqların əks-sədası 1992-ci ildə meydana çıxmış "Siz nə umursunuz bu gədişətdən" şeirini "dünyaya gətirmişdir":

Bizim qanarlardan bizi dənən çox,
Xırda oyunlardan xırdalanan çox,
İş görən tak-taklı, qurdalanan çox,
Siz nə umursunuz bu gədişətdən?!

...İstər fitna gəyər, istər toxum ək,
İstər dard bağışla, istərsə ürək.

Azərbaycannaməsi

*Ağız-ağızıy ac canavar tək,
Siz nə umursunuz bu gedişatdan?!*

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının "Ömür kitabı" əsəri Azərbaycanın ənənəli publisist-poetik dastanıdır. Kitab boyu dastanlarda olduğu kimi, şeirlə nəsr və publisistika növbələşmişdir. Nəticədə, publisist kitab yüksək emosional səviyyəyə, kamil bədii əsər mərtəbəsinə qaldırılmışdır. Buna görədir ki, "Ömür kitabı" ədəbiyyatımızdakı Azərbaycanın ana kitablarının - Cəlil Məmmədquluzadənin "Anamın kitabı" və Məmməd Arazın "Atamın kitabı" kimi şah əsərlərin layiqli varisi olmaq səlahiyyəti qazanmışdır.

Sabir Rüstəmxanlının şeirlərində ağ rəngdən və onun çalarlarından istifadə etmək meyli güclüdür. Şair ağ rəngin mənə çalarları və məcazilik imkanlarından faydalanmaqla yeni mətləblər ifadə etməyə müvəffəq olmuşdur. Müxtəlif şeirlərindəki "Ağ xatirə", "Ağ işıq", "Ağ daşlı ocaq", "Ağ dünya" kimi eptitlərlə Sabirin lirikasına boyaz bir görkəm vermişdir. O, ağ rəngin müxtəlif çalarlarını ifadə edən qar, süd, səhər, işıq, duman, un, ay işığı tipli sözlərlə də şeirlərindəki aydınlığı daha da qüvvələndirmişdir. Sabir Rüstəmxanlının "Qar yağdırdı" şeiri Azərbaycan poeziyasında ağ rəngin uğurlu poetik təcəssümü müəndən ibarət olan orijinal sonat nümunəsidir. Bu, şeirdə o, ağ rəngin müxtəlif mənə çalarlarından yaradıcılıqla istifadə etmək mümkün olan zərif duyğularını mənalandırmişdir.

*Qar yağdırdı, sübhün zərif səfəqlək,
Təbiətin uyğusuna qar yağdırdı.
Budaqlarda ara-sıra qımlıdanan,
Çiçəklərin qorxusuna qar yağdırdı.*

*...O, ataydı - göydən gələn qar dənəsi,
O, anaydı - ömrümüzün parvanəsi,
Yol gədirdim, ürək yolları divanəsi,
Ürəyimin ağrısına qar yağdırdı.*

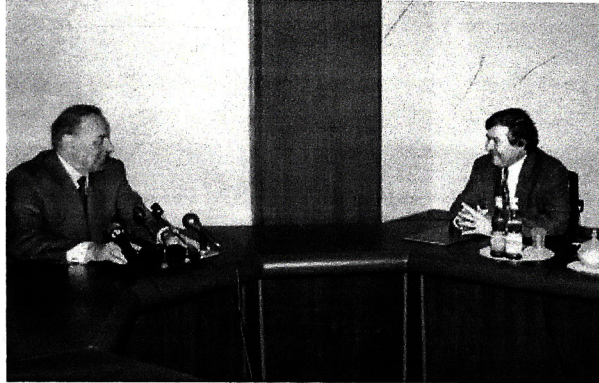
*Bağ içindəndə budaqları zəvən kasın,
Həmin bahar həsrətini duyan kasın,
Əlləri ilə get, yaxşı yol deyənin kasın,
Gözələrimin sörğüsünə qar yağdırdı.*

Sözün həqiqi mənasında Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığı mənsüb olduğu xalqın milli taleyinin kəməşkeşlərinin, qan yaddaşının poetik dəsiyəcisidir. Bütövlükdə xalq taleyinin ağ günə çıxması, "bextinin ağarması" yollarında Sabir Rüstəmxanlının poeziyası həmişə poetik səfərdə, mübariz keşikdədir.

* * *

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında poema janrının özünəməxsus yeri vardır. O, şeirlərində ana təzislərini, ümumi müddəalarını, əsas idealarını səsəndirirdi ideyaları poemalarında daha geniş və əslən şəkildə təsvir və təərrünn etməsi. Bu mənada Azərbaycanlı, istiqlalçılıq və vətənpərvərlik ideyaların onun poemalarının da əsas qəyəsini təşkil edir. Bu mənada Sabir Rüstəmxanlının poemaları Azərbaycan xalqının tale kitabı kimi səslenir.

Sabir Rüstəmxanlının "Orxonla görüş" poeması ortaq türk tarixinin böyük və şərafli mərhələsinə yaşadan Monqolustan ərazisindəki Orxon abidələrinin ziyarət etməkdən alınan təəssüratların poetikləşdirilməsinə həsr olunmuşdur. "Orxonla görüş" ortaq ümumtürk düşüncəsini, dil və əməl birliyi ideyasının poemasıdır. "Orxonla görüş" poeması Bilge Kağanın monoloqu, Göytürk birliyinin poetik uvertürası kimi səslenir. "Orxonla görüş" poemasının, eyni zamanda Sabir Rüstəmxanlının bu mövzuda yazdığı "Göy Tanrı" romanının ədəbi-bədii moşqi də ədləndirməyə olar.

"Cavad xan" poeması "Gəncə qapısı" şeirinin davamı, "Ölüm zirvəsi" romanının ibtidasıdır. Cavad xan mövzusu Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında milli-mənəvi özünüdərk və istiqlalçılıq mövzusunun əsas dəsiyəcisidir. Bu mövzuda yazdığı əsərlər, o cümlədən də "Cavad xan" poeması Azərbaycan xalqının milli istiqlal yollarında mücadiləsinin ibramiz dərsələrini və çağırışlarını yeni nəsilərə çatdırmağa uğurla xidmət edir. Sabir Rüstəmxanlının "Cavad xan" filmi onun yaradıcılığında milli istiqlal mövzusunun zirvəsidir. Cavad xan mövzusunda yazdığı əsərlərlə Sabir Rüstəmxanlının Azərbaycan milli istiqlal ədəbiyyatının parlaq səhifələrini yaratmışdır. Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının Cavad xanıdır.

İlk dəfə 2021-ci ildə "Ədəbiyyat qəzeti"nin oxuculara təqdim etdiyi "Qarabağ döniş" poeması Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında milli-vətəndaşlıq əhəməsinin uğurlu və yaradıcı davamından ibarət olan qiymətli bədii əsərdir. Bu, eyni zamanda, vətəndaş şairinin vaxtilə Meydan hərəkətindən başlanaraq Dağlıq Qarabağ uğrunda apardığı mübarizənin töbi bir poetik əks-sədasidir. Bundan başqa, "Qarabağ döniş" poeması 27 sentyabr 2020-ci il tarixində Vətən müharibəsi başlanandan Zəfər gününədək Sabir Rüstəmxanlının dövrü mətbuatda, radio və televiziyada, sosial şəbəkələrdə müstəqil Azərbaycan dövlətinə və ordumuzun hərbi yürüşlərinə dəstək vermək məqsədilə etdiyi çoxsaylı çıxışların, verdiyi müsahibələrin, çap etdiyi şeir və məqalələrin məntiqi yekunudur. Nəhayət, bu poema Sabir Rüstəmxanlının şair-vətəndaş kimi müstəqil Azərbaycan ədəbiyyatı qarşısındakı borcunun bədii ifadəsidir, növbəti hesabatdır.

Sabir Rüstəmxanlının "Qarabağ döniş" mövzusunda həm bədii-fəlsəfi və həm də mövzudə realılıq baxımından yanaşmışdır. "Qarabağ döniş" həm ərazi baxımından, həm də milli-mənəvi cəhətdən doğma Vətənin bütövlüyünə qovuşmasının poemasıdır. Bu, bütün yönərləri ilə ümumiləşdirilmiş şəkildə Bütövlük haqqında poemadır, milli-mənəvi və inzibati-coğrafi bütövlüyün uğurlu poetik təqdimatıdır. Bu mənada "Qarabağ döniş" poemasında səslenən əşğıdakı mübarizə misralar dövlət müstəqilliyinə qədəm qətmək, əzədləşməyə, inkişafımıza mane olmaq üçün Dağlıq Qarabağ kartını dəvriyyəyə daxil etmək, məkrli qüvvələrə, haqsız güc nümayiş etdirmək istəyənlərə ciddi itiham kimi səslenir:

*Dünya özü də bilmir istəyi nədir bizdən,
Otuz il qara duman donubdur üstümüzədə.
Sanki görmür kor gözü Vətənimdir burası,
O millətlər birliyi, bu dövlətlər yurası!*

"Qarabağ döniş" poeması Azərbaycan Vətən müharibəsində işğal olunmuş torpaqlarımızın yağı düşməndən qorhomanasına azad edilmişinə poemasıdır. Əslində, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə böyük uğurla aparılmış Vətən Savaşında itirilmiş şəhər və kəndlərimizin geri qaytarılması Qarabağ döniş mövzusunda bədii osor yazmaq üçün əsas istinad nöqtəsidir. Sabir Rüstəmxanlının "Qarabağ döniş" poeması Vətən müharibəsi, onun gedişi və noticələri haqqında geniş planda yazılmış ilk poema kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Poemada Qarabağ mövzusunun ədəbi-tarixi əhəmələri zəminində müasir dövrün hərbi-siyasi hadisələrini düzgün müəyyən edilmiş, şair-vətəndaş və ictimai xadim mövqeyindən obyektiv şəkildə təsvir olunmuşdur. Dağlıq Qarabağ probleminin tarixi kökləri və səbəbləri haqqında aydın siyasi mövqədən poetik mühakimələr irəli sürən müəllif, eyni zamanda, Vətən müharibəsi səngərlərində gedən döyüş sənəhələrini, cəbhə hadisələrini də isti izlər əsasında bacarıqla poetikləşdirmişdir. Şuşa şəhərinin azad olunması Azərbaycan osğorinin əlbəyaxa döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlıqların təərrünnü də Vətən müharibəsi mövzusunun ədəbiyyatda hansı bucaqdan təqdim edilməsi istiqamət verən tədlətlərdir. "Qarabağ döniş" poemasında Şuşa qalasının azad olunması uğrunda gedən gərəq əlbəyaxa döyüşlərin əsl poeziya nümunələri olan obrazlı misralarla təərrünn edilmiş Sabir Rüstəmxanlının mühüm yaradıcılıq nailiyyətidir. Bu məqamda millət vokili, siyasətçi Sabir Rüstəmxanlının şair-vətəndaş Sabir Rüstəmxanlın bir-birini tamamlayır.

Sabir Rüstəmxanlının "Qarabağ döniş" poemasının əvvəl yazıb müstəqil bir şeir kimi çap etdiyi "Qələbə tvitləri" şeirini lirik həqiqi kimi əsərinə daxil etmişdir. Siyasi ovaqda və lirik tərzədə yazılmış "Qələbə tvitləri" şeiri "Qarabağ döniş" poemasının ideya-məzmunundan doğan bədii parça kimi Vətən müharibəsində qazanılan zəfərlərin mahiyyətini poetik cəhətdən mənalandırır. Sabir Rüstəmxanlının təqdimatında Ali Baş Komandan, müzəfər Prezidentimiz İlham Əliyevin qələbə tvitləri "cürüyen bütörləri" yıxıb söken, məkrli oyunları dağıtdan, "quduzlaşan itləri" öz yuvasında qovan hərbi-siyasi boyanmalar kimi səsəndirilir:

*Vur, osğorin, vur! - deyə anırlayıb Komandan,
Qoy bir də yurdumaza tökülməsin nəhaq qan!
Qaytısın Qarabağa yəno xəbəxt çəgimiz,
Başımız üstündə üçrəngli bayraqımız!..*

*Qovur öz yuvasına quduzlaşan itləri,
Ali Baş Komandanın qələbə tvitləri!*

"Qarabağ döniş" poemasının aparıcı obrazı isə "adsız qəhrəman" kimi təqdim olunan Azərbaycan oğullarıdır. Sabir Rüstəmxanlının adsız qəhrəmanı Qarabağ müharibəsində xalqımıza böyük qələbə qazandıran Azərbaycan osğoridir. Şair adsız qəhrəman ədləndirdiyi Azərbaycan osğorinin yemində xalqımızın bütün tarix boyu yetidirdiyi qəhrəmanların osəviyyəvi xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirən yeni vətənpərvər nəslin igid, basılmaz nümayəndəsinin ümumiləşdirilmiş bədii obrazını yaratmışdır. Bu, Azərbaycan ədəbiyyatında Vətən müharibəsi mövzusunda yazılacaq bədii əsərlərdə meydana çıxacaq nəçə-nəçə adlı qəhrəmanların ilk ümumiləşdirilmiş proabrazıdır:

*Adına qurban olum, ey adsız qəhrəmanım!
Ruhundakı tilsimə həyran olub durmuşam.
Siz Vətən fədaisi! Qəlbimdə hərənizə
Nəçə ləqəb düşübnüz, nəçə ad uydurmuşam.*

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının Azərbaycan ədəbiyyatında ümumillik idealları, Azərbaycançılıq ideyasını böyük çarçısıdır. Milli birlik və həmrəylik, azərbaycançılıq və vətənpərvərlik Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığının ana xəttini müəyyən edir.

*Tarix biza pay ayırb: Odlar yurdu, Güzəl Vətən!
Dənərində qanun osqar Azərbaycan kəlməsində,
Dəhşəlin ölməz eşqi milyonların dodəğında,
Biz gedirik galəcəyə istiqlalın sorağında.*

Ədəbiyyatda şair və publisist kimi özünün mətəbər sözünü dəmiş Sabir Rüstəmxanlının nəsr əsərləri yazmaq sahəsində bu uğurlu addımlar atmışdır. O, "Xətai yurdu", "Göy Tanrı", "Ölüm Zirvəsi (Cavad xan)", "Difai Fədaləri", "Şair və şeir", "Atamın ruhu", "Sunamı", "Akademikin son kitabı" kimi romanları ilə Azərbaycan bədii nəsrinin tarixinə də öz iznəsini vurmuşdur. Daha çox tarixi roman janrasına müraciət etmiş Sabir Rüstəmxanlının xalqımızın tarixinin ən qədim dövrlərindən XX osrə qədər keçdiyi yolun tələyənliyi döniş nöqtələrinə işiq salmaq böyük yazıçılıq, məarifçilik və vətəndaşlıq missiyasını həyata keçirmişdir.

Əzəbiyyatın tənqid və ədəbiyyatşünaslıq elmi Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdir. Sabir Rüstəmxanlının haqqında Azərbaycanın tanınmış simaları Anar, Elçin, Bəkir Nəbiyev, Bəxtiyar Vahabzadə, Məmməd Araz, Xəlil Rza Ulumqulu, Yaşar Qarayev, İsmayıl Sözlü, Ötəkr Cəfər, Təhran Əlişanqulu, Rahid Ulusal, Salido Şarifova və başqaları yüksək fikirlər söyləmişlər. Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun "Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı" şöbəsinin əməkləşən tərəfindən hazırlanmış "Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının" kitabı tanınmış vətəndaş sənətkar və ictimai xadimin həyatı və yaradıcılığında həsr edilmiş ilk monoqrafik tədqiqatdır.

Sabir Rüstəmxanlının müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında vətəndaşlıq poeziyasının, ciddi publisistikasının, tarixi nəsrin görkəmli yaradıcısıdır. Onun bədii yaradıcılığında da, ictimai fəaliyyətində də Vətənə, müstəqilliyə və xalqa xidmətə həsr olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 20 may 2021-ci il tarixli Sərəncamı ilə Sabir Rüstəmxanlının "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunması Xalq şairinin xidmətlərinə dövlət səviyyəsində verilməmiş yüksək qiymətin ədvisidir.

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlının müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının mükəmməl Azərbaycancannaməsini yaratmışdır.

O, Azərbaycan ədəbiyyatının yeni tarixi mərhələsinin milli mövqeyini ifadə edən və vətəndaşlıq sözünü deyənin görkəmli sənətkar və millət vokili kimi cəxəhətli fəaliyyətini uğurla davam etdirməkdədir.